

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Том 106, 2021 – 2022

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”

FACULTY OF HISTORY

Volume 106, 2021 – 2022

ВАРГАС И „ЖЪЛТАТА ЗАПЛАХА“: СЪЩНОСТ И ПРИЧИНИ ЗА АНТИЯПОНСКИТЕ НАСТРОЕНИЯ В БРАЗИЛИЯ ПРЕДИ ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

БОРЯНА МИТЕВА

Boryana Miteva. VARGAS AND YELLOW PERIL: NATURE AND CAUSES OF ANTI-JAPANESE SENTIMENT IN BRAZIL BEFORE WORLD WAR II

The Vargas era is one of the most difficult times for the Japanese community in Brazil. Indeed, Brazil is no exception to the rest of the countries in Western Hemisphere, flooded with “yellow peril” propaganda and anti-Japanese legislation before World War II. However, it is superficial to believe that Brazil is simply following the “trends” in the region imposed by the United States and followed by its neighbors in South America. The escalation of anti-Japanese sentiment are not only rooted in the established anti-democratic nationalistic regime, put foreigners at a disadvantage. This paper will attempt to contribute to understanding the nature and causes of anti-Japanese sentiment in Brazil, complementing existing historiography with an analysis of factors such as the racist and xenophobic basis on which Vargas rests and his overall vision for the country's development, the negative effects of the Great Depression, the clash of Brazilian and Japanese nationalism. The main purpose of the study is to explain whether the anti-immigrant measures introduced in the 1930s are limited to the Vargas administration, whether they are targeted specifically at Japanese immigrants, and whether they are rooted just in political propaganda or have serious grounds.

Keywords: Yellow Peril, Anti-Japanese Sentiment, Brazilian Nationalism, Japanese community in Brazil, Brazilian Nikkei.

УВОД

Управлението на Жетулиу Варгас в Бразилия (1930 – 1945) и последствията от него за общественото и социално-икономическото развитие на страната са от най-дискутираните проблеми в съвременната бразилска историография. Един от специфичните аспекти на ерата „Варгас“ е ескалацията на антияпонските настроения и законодателство. Този проблем представлява интерес за по-тесен кръг изследователи, обикновено представители на т. нар. никкеи (японска диаспора). Действително Бразилия не прави изключение от останалите страни в Западното полукълбо, залети от пропагандата за „жълтата заплаха“ и въвели антияпонско законодателство преди Втората световна война. Все пак е повърхностно да се смята, че Бразилия просто следва „тенденциите“ в региона, наложени от САЩ и последвани от съседите в Южна Америка. Търсенето на обяснение относно антияпонските настроения в расизма, политическата пропаганда, диктаторския режим на Варгас и противопоставянето по време на войната е правилно, но не е достатъчно, за да обясни например наличието на антиимигрантско законодателство преди ерата „Варгас“, или фактът, че мерките засягат не специфично японската, но и други имигрантски общности в страната. В допълнение в историографията липсва реален опит да се потърси отговор на въпроса дали бразилците имат сериозни основания за притесненията си по отношение на японската общност в страната. Освен това рядко се отчитат идеите на Варгас за развитие на Бразилия като цяло, влиянието на Голямата депресия и бразилския национализъм. Настоящият труд в този смисъл ще се опита да допълни наличната историография с анализ на изброените фактори и да допринесе за разбирането на същността и причините за антияпонските настроения в Бразилия. Основна цел на изследването е да се обясни дали антиимигрантските мерки, въведени през 30-те години на XX в., са специфични за управлението на Варгас, дали са насочени конкретно срещу японските имигранти и дали са плод на обикновена пропаганда или имат сериозни основания. Историческият метод, сравнителният анализ и количественият метод ще са в основата на методологията, използвана в изследването.

ПРОБЛЕМЪТ С „БРАЗИЛСКАТА РАСА“ И АНТИЯПОНСКИТЕ НАСТРОЕНИЯ ПРЕДИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ВАРГАС

На пръв поглед въпросът с антияпонските настроения и мерки изглежда логичен и лесно обясним, ако го анализираме единствено от гледна точка на Втората световна война и управлението на Варгас, което често се случва в историографията. Всъщност този проблем е доста по-сложен и изисква по-задълбочен анализ. На практика той се формира далеч преди управлението на

Варгас и еволюира във времето, а политиката на Варгас и впоследствие развитието на световния конфликт му придават нова динамика и характеристики. Странно, но може да се каже, че антияпонски настроения в Бразилия съществуват дори преди началото на японската емиграция в страната поради тясната обвързаност на този въпрос с процеса на формиране на бразилската нация и различните интерпретации на идеята за бразилската национална идентичност.

Проблемът с бразилската нация, който придобива расови характеристики и се превръща и в проблем с „бразилската раса“, започва да се обсъжда сред елита на новосъздадената република още през 1889 г. Притесненията възникват поради променената демографска структура на бразилското общество в резултат на 300-годишния внос на африкански робски труд¹. Забраната на робството през 1888 г. обаче предизвиква липса на работна сила и нуждата от наемането на работници от чужбина². Нуждата от внос на чужденци противоречи на стремежа на управляващите към „избелване“ на нацията и създаване на чиста раса. Как е решен този въпрос? На 28 юни 1890 г. е издаден Декрет № 528, който разрешава субсидиране само на европейска емиграция и забранява африканската и азиатската³. Демографските проблеми и силното влияние на европейските расистки теории убеждават бразилския елит, че страната трябва да се „деафриканизира“, защото населението е отговорно за бавния прогрес и модернизация⁴. Тежките условия на труд обаче и лошото отношение към работниците водят до забрана от страна на европейските правителства да изпращат свои граждани за работа в Бразилия. Тогава бразилските

¹ За период от 300 години – от края на XVI в. до началото на XIX столетие в Бразилия влизат около 3,5 – 3,6 млн. чернокожи роби. При първото официално преброяване в Бразилия от 1872 г. само 38,1% от населението е бяло, а чернокожи, индианци и мулати са 61,9%. При второто преброяване от 1890 г. белите са 44% срещу 56% от всички останали. **Do Santos**, Sales Augusto. Historical roots of “whitening” of Brazil. In: *Latin American Perspectives*, January 2002, Vol. 29, N 1: the hegemonic process in political and cultural formation (January 2002), p. 61.

² Още преди забраната на робството през юли 1878 г. в Рио де Жанейро се провежда конференция относно работната сила с представители на Министерство на земеделието и плантатори от южните провинции. Расовият тип на работниците също се обсъжда. Някои се изказват в полза на националната работна сила. В крайна сметка всички се обединяват около тезата, че е нужен внос на работници, но трябва да са европейци, въпреки че това ще коства по-високи разходи. През с. г. министърът на земеделието Жуао Линс Кансанкао де Шимбу предлага все пак да се разреши и вноса на азиатски работници. *Пак там*, с. 62–64.

³ Между 1851 г. и 1937 г. Бразилия внася повече „бели“ работници, отколкото роби през изминалите 300 години (4 793 981 срещу 3,5 млн.). Расизмът стига до такава степен, че властите не позволяват на афроамериканци да създадат свое селище в Мато Гросо и дори забраняват на афроамериканци от САЩ да посетят страната като туристи. *Пак там*, с. 71.

⁴ Например прочутият френски теоретик на научния расизъм Жозеф Артур Гобиньо посещава Бразилия между април 1869 г. и май 1870 г. Той предлага Бразилия да сключи съюз с европейските раси, за да стане „бяла раса“. *Пак там*, с. 73, 77–78.

власти са принудени да разрешат официално емиграцията от Азия, което с още по-голяма сила започва да буди притеснения и обществени дискусии относно „расовата чистота на нацията“⁵.

В контекста на тези дискусии, които продължават и в новото столетие, още преди управлението на Варгас започват да се предприемат и политически действия спрямо имигрантите в страната. Те са насочени към ограничаване имиграцията в страната, както и към интеграцията на чужденците вътре в Бразилия. През 1923 г. е приет т. нар. Закон „Рейс“, който ограничава имиграцията в Бразилия на расов принцип (представители на „черната“ и „жълтата“ раса) до 3% от съществуващата имиграция в страната⁶. Това се случва дори преди приемането през 1924 г. на прословутия Акт за имиграцията в САЩ, който забранява имиграцията от Азия.

От друга страна, още през това десетилетие проличават притесненията на бразилците от липсата на интеграция на чужденците. През 1920 г. например щатът Сао Пауло въвежда поправка в Закона за образованието, която забранява обучението на деца на или по-малки от 10-годишна възраст в частните училища (в държавните изобщо не се преподават чужди езици) да се извършва на чужд език. Това създава перипетии най-вече пред японските имигранти и обучението на техните деца, тъй като най-голямата концентрация на японци в Бразилия е именно в щата Сао Пауло. През 1928 г. властите там затварят редица японски начални училища поради липсата на преподаватели бразилци и се преподава японски език на деца под 10-годишна възраст. В този случай японските училища са принудени да кандидатстват за специален лиценз от властите, чрез който да се трансформират от японски в бразилски начални училища и по този начин да запазят преподаването на японски език като допълнителен⁷.

Тези мерки се дължат в голяма степен на съществуващата в бразилския интелектуален и политически елит група, която се опитва да убеди управляващите да разрешат единствено европейска емиграция и да забранят „цветната“, включително и японската, за да се „изчисти“ бразилската нация. Лидери

⁵ **Sakurai**, Celia. Imigração Japonesa para o Brasil. Um Exemplo de Imigração Tutelada, 1908–1941. In: *XXII Encontro Nacional da ANPOCS GT 9 Migrações Internacionais* [online], 27 a 31 de outubro 1998, pp. 5–6. [Viewed 21 March 2022]. Available from: <https://www.anpocs.com/index.php/encontros/papers/22-encontro-anual-da-anpocs/gt-20/gt09-11/5106-celia-sakurai-imigracao/file>

⁶ По името на депутатата Фиделис Рейс. Requerimento N 26 – 1923, pp. 140–149. Anais da Câmara dos Deputados, Sessão em 22 de outubro de 1923 [online]. [Viewed 25 March 2022]. Available from: http://imagem.camara.gov.br/dc_20b.asp?selCodColecaoCsv=A&DataIn=22/10/1923#/

⁷ 邦人小学校停業問題, 伯刺西爾時報 [online]. 昭和3年11月29日、12月6日、12月13日 [Hoojin shogakko tomagyo mondai, *Burajiru jyoho*, 29 November, 6 December, 13 December 1928]. [Viewed 3 April 2022]. Available from: <http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t073.html>

на тази група общественици са депутатите Фиделис Рейс и Мигел Куто, които пропагандират идеята за „жълтата заплаха“, смятайки, че чрез закупуването на земя в Бразилия и износа на емигранти, Япония всъщност реализира империалистическата си политика за създаване на Велика източноазиатска сфера на съвместен просперитет и крайната цел е превземането на Бразилия. Тази концепция не е оригинална за Бразилия, а се заражда в Европа през XIX в. и изразява страха на Запада от азиатската емиграция, култура и военно-политическа мощ. Достигайки до Америка, концепцията за „жълтата заплаха“ се интензифицира през 20-те и 30-те години на XX в.⁸.

Конкретно в случая с „японската заплаха“ за Бразилия, важна роля за създаването на негативен образ на японците имат бразилските дипломати в легацията в Токио. Още преди началото на японската емиграция в Бразилия дипломатите изпращат изключително негативни доклади, а впоследствие се възпротивяват на вноса на работници от Япония. Те излагат както расистки, така и политически и икономически аргументи, използвайки примерите с японската емиграция в САЩ. Според тях не трябва да се допуска смесване на „жълта“ раса с бразилската. Освен това обаче се обяснява, че японците не се интегрират в приемащото общество и предизвикват политически хаос, тъй като се съгласяват да работят за по-ниски заплати и вследствие на това подбиват пазара на труда и предизвикват недоволството на местните работници. В добавка към това се акцентира върху империалистическата и експанзионистичната политика на Япония (дори преди 30-те години, но особено след 1931 г.) и се изказва мнение, че износът на население е стратегия за завладяване на територии⁹.

За някаква целенасочена японска стратегия обаче може да се говори след 1923 г., когато японското правителство поема контрола върху емигрантските процеси. Антиимигрантският закон от 1923 г. също оказва влияние в тази посока. Това е моментът, в който бразилските власти преустановяват инициативата и финансирането и те се поемат от японското правителство. Законът „Рейс“ освен това води и до промяна на японската емиграционна стратегия в Бразилия. Японците се изпращат в отдалечени, труднодостъпни и обезлюдени територии. По този начин се избягва впечатлението за обособяване на чужда група сред местните, конкурирането на техните работни места и се цели взаимна изгода чрез обработване на земи, в които дори европейци и бразилци не искат да живеят¹⁰.

⁸ Nascimento, Anthony. Investigating the concept of “yellow peril” in Brazil from abroad. 立教大学ラテンアメリカ研究所報 [online]. 2012, 42, p. 17. [Viewed 25 March 2022]. Available from: file:///C:/Users/Boryana/Downloads/AN00309877_42_03.pdf

⁹ Takeuchi, Marcia. Brazilian diplomacy before and during the early phase of Japanese immigration (1897–1942). In: *Cultural exchange between Brazil and Japan*, Sao Pulo, 2009, pp. 1–11.

¹⁰ Endoh, Toake. *Exporting Japan. Politics of emigration toward Latin America*. Illinois: University of Illinois Press, 2009, pp. 30–31.

АНТИЯПОНСКИТЕ НАСТРОЕНИЯ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ВАРГАС

Японските опити да не „дразнят“ бразилците и стратегията им за предотвратяване въвеждането на антияпонски мерки очевидно не водят до желани резултат, тъй като антиимигрантското законодателство се разраства през 30-те години, особено в рамките на новата националистическа и социално-икономическа политика на Жетулиу Варгас. През декември 1930 г., само два месеца след идването си на власт, той инициира закон за намаляване на т. нар. „трета класа“, както наричат чуждестранните имигранти по това време. Чрез Указ 19482 и Постановлението за „2/3“ се въвеждат ограничения за наемането на чужденци в бразилската промишленост и търговия. Всеки работодател трябва да докаже, че 2/3 от работниците му са бразилци. С Указ 19482 имигрантският поток се насочва към провинцията за работа в селското стопанство и се ограничава достъпът на имигранти до работа в градовете¹¹. Този закон е част от провежданата от Варгас с помощта на министъра на труда, промишлеността и търговията Линдолфо Колор национализация на работните места и защита на националния работник като част от мерките, предприети за борба срещу негативните ефекти на Голямата депресия¹². Правителството на Варгас осъществява националистическа политика не само в сферата на социалната сигурност и икономиката, но и в сферата на духовността – чрез опит за консолидиране на нацията и изграждане на бразилска идентичност¹³.

В историографията могат да се срещнат противоположни оценки на тази политика. Например Лесър твърди, че Варгас често използва национализма и ксенофобията като политически инструменти по време на своето управление¹⁴. Според Лоун обаче официалната политика на Варгас е подкрепа за възгледите на младия интелектуалец Жилберто Фрейере, който в своето изследване „Господари и роби“ (1933) твърди, че Бразилия трябва да приеме приноса на африканците към своята култура и да се гордее с мултирасовото си общество и толерантността си¹⁵. Вероятно истината се крие по средата. На този етап политиката на Варгас не е насочена конкретно срещу японските

¹¹ **Kimura**, Rosângela. Políticas Restritivas aos Japoneses no Estado do Paraná, 1930–1950. De Cores Proibidas ao Perigo Amarelo. In: *Diálogos*, 2006, Vol. 10, N 2, p. 46.

¹² **Silva**, Bruno. O “Perigo Japonês” em Londrina (1934–1956): O caso da construção do aeroporto. In: *Seminário de Pesquisa em Ciências Humanas*. Londrina, 2008, N 7, p. 3; **Wolfe**, Joel. The Faustian Bargain not made: Getúlio Vargas and Brazil’s Industrial Workers, 1930–1945. In: *Luso-Brazilian Review*, Winter 1994, Vol. 31, N 2, pp. 77–95.

¹³ **Lesser**, Jeffrey. Immigration and shifting concepts of national identity in Brazil during the Vargas era. In: *Luso-Brazilian Review*, Winter 1994, Vol. 31, N 2, pp. 23–44.

¹⁴ *Пак там*, с. 23–44.

¹⁵ **Lone**, Stewart. The Japanese community in Brazil, 1908–1940: between samurai and carnival. London: Palgrave Macmillan UK, 200, p. 100.

имигранти, а против имиграцията изобщо, но на практика засяга и тях. От друга страна, расистките тези, характерни за този период, и в частност теорията за „жълтата заплаха“, се вписват добре в националистическите идеи на Варгас и придават един особен „антияпонски“ привкус.

След японската окупация на Манджурия и създаването на марионетната държава Манджо Го (1931 – 1932) антиимигрантските настроения се изострят конкретно към японците. В специална поверителна информация до японския посланик в Бразилия Кунджиро Хаяши и до японския външен министър Учида Ясуя генералният консул в Сао Пауло – Учияма, посочва негативното отношение на бразилската общественост към агресивната политика на Япония, ескалирането на антияпонските настроения и създаването на неблагоприятна обстановка за японските имигранти в страната. Акцентира се върху същността на антиимигрантските настроения, които са предимно на расова основа, а не на политическа¹⁶.

Понякога дезинформацията и пропагандата в медиите също допринасят за ескалиране на антиимигрантските, и в частност антияпонски, обществени настроения. Например на 8 юли 1933 г. в бразилски вестник се публикува информация от Токио, в която се казва, че японски кораб ще пристигне и ще отведе част от японските имигранти в Манджурия. Тази новина води до създаване на напрежение на антияпонска основа и до разочарование дори у по-благосклонните бразилци¹⁷.

В края на 1933 г. с откриването на Националното учредително събрание критиките към чужденците се увеличават не само на правителствено равнище, но и в пресата, а актуалните в този момент евгенични и расови теории се дискутират активно в общественото пространство. Чужденците започват да се възприемат като заплаха за националната сигурност, от една страна, заради заемането на работни места и монополизирането на определени производства от бразилската индустрия и от друга страна – поради трудния и бавен процес на интеграция. Това в още по-голяма степен важи за груповата имиграция (каквата е японската), която формира етнически колонии в страната – т. нар.

¹⁶ 満洲事件ニヨリ濃厚ノ度ヲ加ヘタル排日気運ニ関スル件, 昭和8.5.10, 林久治郎駐ブラジル大使より内田康哉外務大臣宛) 外交史料館所蔵 [Manshu jiken niyori nook no do o ka hetaru hainichi kiun ni seki suru kudan, Showa 8.5.10, Hiyashi Kyujiru chyū Burajiru taishi yori uchida kousai gaimu daijin atte) gaiko shiryō kan shozo. [Viewed 5 April 2022]. Available from: <http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t069.html>

¹⁷ 日本の軍部がブラジル行移民を満洲行移民に振り替える旨の東京電「日本よりのヨタ通信を取締れ」伯刺西爾時報 [online] 昭和8年4月20日 [Nihonno gunbu ga Burajiru yuki imin o manshyu gyoimin ni furikaeru muneno Tokyo deh. Nihonyorino yota tsuushin otorishimari re, Burajiru jiho]. 20 April 1933. [Viewed 6 April 2022]. Available from: <http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t068.html>

„кисто“¹⁸. За да се справи с тези прблеми, Варгас сформира Имиграционна комисия, ръководена от Оливейра Виана, с идеята да се създаде централизиран държавен орган, който да осъществява ефективен контрол и надзор над имигрантите в страната¹⁹. Тази комисия издава наредби със стриктни условия, при които чужденци могат да работят в Бразилия. Предприети са мерки и по разрушаване на етническите кисто и създаване на смесени колонии. Освен това се насърчава наемането на работници с различен етнически произход в една производствена област²⁰.

В резултат от дискусиите в Учредителното събрание, в новата конституция от 1934 г. присъства „квотен закон“, който постановява ежегодно ограничение за имигрантите на не повече от 2% от вече живеещите на бразилска територия чужденци. Кимура пише, че с Конституцията са изяснени „забранените цветове за Бразилия“²¹. За японската имиграция това означава 211 емигранти на година след 1934 г., което е с 80% по-малко от предходните²². Въпреки че дискусиите в Събранието са свързани с имиграцията и ролята ѝ в индустрията и селското стопанство на Бразилия, под влияние на антиимигрантски настроените депутати тя придобива расистки, евгеничен и националистически характер. На прицел са африканците и особено японците, които съставляват голяма част от имигрантския поток. Израз на тези идеи дава изказването на Мигел Куто²³. В дискусиите става ясно, че единствено „бялата“ имиграция е желана. Поради това може да се каже, че дискусиите в Сената и впоследствие законите са насочени срещу японските имигранти, което не е заявено официално. Това става ясно и от включения член 130, според който всяко споразумение за концесия на земя трябва да бъде обсъдено и одобрено от Сената. След дълги дискусии през март 1936 г. споразумението за концесия на земя

¹⁸ **Enrica**, Geraldo. O combate contra os “quistos étnicos”: identidade, assimilação e política imigratória no Estado Novo. In: *Revista de Historia*. 2009, Vol. 15, N 1, p. 172.

¹⁹ Оливейра Виана е известен публицист, социолог и историк, ключова фигура при управлението на Варгас и един от лидерите на антиимигрантската кампания. **Needell**, Jeffrey. History, race and the state in the thought of Oliveira Viana. In: *The Hispanic American Historical Review*, February 1995, Vol. 75, N 1, pp. 1–30.

²⁰ **Kimura**, Rosangela. *Цит. съч.*, с. 47.

²¹ *Там там*, с. 50.

²² 根川, 幸男. 第二次世界大戦前後の南米各国日系人の動向. ブラジルの事例を中心に. 立命館言語文化25巻1号139頁 [**Negawa**, Yukio. Dainijisekaitaisenzengono nanbeikakokoku nikkeijinno doko. Burajiruno jirei o chyushinni. *Ritsumeikan gengo bunka*. 25 kan, 1 go, 139 peeji].

²³ Requerimento N 10, 1934. Annaes da Assembleia Nacional Constituinte 1933/1934. Annaes e Documentos Parlamentares, Volume VIII, Imprensa Nacional, Rio di Janeiro, 1935, pp. 75–84 [Viewed 6 April 2022]. Available from: <http://bd.camara.gov.br/bd/handle/bdcamara/8169>

между щата Амазония и японския индустриално-изследователски център там е прекратено²⁴.

Трябва да се отбележи, че Варгас не е краен в изказванията си. Според него дебатът трябва да е насочен към обезпечаване социалната сигурност на бразилския работник, а не толкова към рестрикции на имигрантите. Всъщност той изиграва важна роля в това да не се запишат в Конституцията членове, засягащи единствено „черната“ и „жълтата“ раса, а мерките да обхващат имиграцията в Бразилия като цяло²⁵. Освен това съществува и група от депутати, която подкрепя имиграцията поради нуждите на селското стопанство. Например най-прочутият съюз в тази посока е т. нар. съюз „кафе с мляко“ между щатите Сао Пауло и Минас Жераис, в които са съсредоточени плантацията с кафе²⁶. Въпреки че след избухването на Голямата депресия със сериозния спад в цената на кафето спада и влиянието на съюза „кафе с мляко“, позициите им са силни и дори Варгас се съобразява с техните икономически нужди. В разрез с антиимигрантските дискусии в рамките на Учредителното събрание депутати от Минас Жераис поставят искане за внос на още работна ръка от Япония и изтъкват приноса на японските работници за бразилското земеделие и организацията му чрез създаването на кооперативи²⁷. Обсъждането на имиграцията в Бразилия и въвеждането на антиимигрантско законодателство в Учредителното събрание е ключов момент и поставя дискусии по този въпрос на широка обществена основа, тъй като бразилската преса публикува аргументите на антиимигрантски настроените членове на Учредителното събрание²⁸.

Още по време на обсъжданията в Учредителното събрание японското правителство получава информация за полемиката около имиграцията, но първоначално японците смятат, че това е мнението на ограничен кръг от хора,

²⁴ 上院でのアマゾン産業研究所コンセッション問題。 “日本禍”をさげび 公然トレス協会を支持 アマゾン・コンセツソンの紛糾化を謀る。 聖州新報 [online]. 昭和11年5月23日 [Join de no amazonia sangyokenkyujo konseshon mondai. “Nihon wazawai o sakebi kozen Toresu kyokai o shiji amazon konsetsuson no funkyoka o tabakaru”. *Seishyo shinpo* [online]. 23 May 1936. [Viewed 10 April 2022]. Available from: <http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t072.html>

²⁵ **Enrica**, Geraldo. A “Lei de cotas” de 1934: Controle de estrangeiros no Brasil. In: *Caderno AEL*, 2009, Vol. 15, No 27, pp. 175–208.

²⁶ **Shulze**, Frederic. Nation and Migration: German-speaking and Japanese immigrants in Brazil, 1850–1945. In: *Immigration and National Identities in Latin America*. Florida: Florida Gulf Coast University, 2014, p. 127.

²⁷ **Lone**, Stewart. *Цум. съч.*, с. 99–133.

²⁸ 連邦議事に排日案遂に上呈され観点さまざまの論難囂々日本移民組上に擬せらる。 伯刺西爾時報 [online]. 昭和9年1月24日 ほか [Renpou gikaini hainichi antsui ni ue teisare kanten samazamano ronanan gogo nihon imin sojoni giseraru. *Burajiru jihou*. [online]. 1 January 1934. [Viewed 10 May 2022]. Available from: http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t070.html#SECTION_3.

което няма да има практическо значение. Скоро става ясно, че това не е така, особено след окончателното приемане на Конституцията с включена квотна система, рестриктираща имиграцията. Отговорът на японското правителство може да бъде проследен от два меморандума, изпратени до бразилските власти през март и юли 1934 г. Текстът подчертава дългогодишните добри взаимоотношения между Япония и Бразилия, но и притеснителната и разочароваща информация, достигнала до Токио за поставяне в неравностойно положение японските граждани. В меморандумите се признава, че квотната система засяга всички имигранти, но се носят слухове, че е насочена предимно срещу японците. Японското правителство припомня, че самото бразилско правителство поради икономически нужди желае внос на японски работници през последните 25 години. Подчертават се трудолюбието на японците и сътрудничеството им с бразилските власти и граждани. Заявява се, че японските имигранти не нарушават бразилските закони и че всъщност те допринасят за икономическото развитие на Бразилия. В края се изразява надежда, че бразилското правителство ще предприеме необходимите мерки да не се разваля постигнатата хармония в двустранните междудържавни отношения²⁹. През същата година в Бразилия пристига японска икономическа делегация, за да се създадат условия за подобряване на контактите, но единственото, което е постигнато, е подписване на споразумение за износ на бразилски памук в Япония, произведен от японските имигранти³⁰.

Що се отнася до възприятието на японската общност на антиимигрантските закони, реакцията не може да се опише еднозначно. Някои японци обвиняват правителството в несправедливост. Други смятат, че трябва да работят още повече, за да докажат, че не са заплаха за Бразилия. Трети обвиняват японското правителство, че не ги защитава адекватно³¹. Всички обаче започват да чувстват несигурност за своето бъдеще в Бразилия, особено с оглед на това, че между 1938 и 1939 г. режимът на Варгас гласува и редица други закони, свързани с ограничаване на имиграцията и асимилацията на съществуващите чужди общности в страната: Закон за контрол на чуждестранните организации; Закон за контрол на публикуването на чужди езици; Правилник за чуждестранната асимилация на бразилския народ; Законът за имиграция на чужденци от 1938 г., който забранява преподаването на чужди езици във всички частни училища на деца под 14 години и обучаването на всички други езици освен португалски и който затваря на практика 294 японски, 20 герман-

²⁹ Anexo 3 – Memorandum, Rio de Janeiro, Marco de 1934; Anexo 4 – Memorandum, Rio de Janeiro, 23 le Juillet 1934. Cited in NETO, Valdemar. *A crise da imigração japonesa 1930–1934: contornos diplomáticos*. Brasília, 1990, p. 195, 199–200.

³⁰ Inoue, Saori. *Los Inmigrantes japoneses en Brasil durante la Segunda guerra mundial y la postguerra*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 2013, p. 27.

³¹ Lone, Stewart. *Цум. съч.*, с. 109.

ски и 8 италиански училища; Наредбата за вестниците от 1940 г., в резултат на която японските вестници прекратяват издаването си³².

Освен социално-икономическата дискриминация, японските имигранти усещат най-тежко разпоредбите, свързани с майчиния си език и образованието на своите деца. От гледна точка на бразилската държава обаче, японският език и образование водят до липса на интеграция, а това се описва като сериозен „проблем“. Този „проблем“ ескалира, когато през септември 1936 г. наблюдател от образователните власти в Сао Пауло прави посещение в Бастос и други японски колонии в околността. В публикувания доклад в местната преса се изразява разочарование от „незадоволителното“ ниво на владеене на португалски език от японските деца. Тази оценка е публикувана във вестници в цялата страна и предизвиква дискусии относно липсата на „асимиляция“ на японските имигранти. Японската общност реагира веднага. Асоциацията за насърчване на японско образование в Бразилия приема и налага като общо правило в японските училища политиката „първо Бразилия, Япония – на второ място“ и забранява обучението на деца под 10-годишна възраст на японски език³³. Интересно заключение относно този доклад прави Емилио Уилемс, който твърди, че всъщност нивото на португалски език сред японските деца е задоволително, тъй като от 6023 японски ученици по-малко от 20% не говорят португалски. Това показва, че четири пети от японските деца говорят португалски език, като 30% от тях говорят отлично (в градските райони 42,42%, а в крайбрежните зони – 65, 81%), 30% от японските деца не могат да пишат на японски, а 166 от тях изобщо не говорят японски език. Според автора само 26,36% от децата са родени в Япония, а останалите са бразилци. Уилемс проучва и религиозния аспект на адаптацията на японците и твърди, че сравнително голяма част от японските деца – 30,30%, вече са католици, за което спомага и липсата на шинто или будистки храмове в Бразилия³⁴.

Изводите на Уилемс се приближават до действителното положение, тъй като второто поколение на японските имигранти (нисей), което вече съществува в Бразилия, е много по-различно от поколението на своите родители (иссей). Мнозинството от тях са родени и получават образованието си в Бразилия. Поради това изпитват патриотична привързаност към нея, а самосъзнанието им е по-скоро бразилско, отколкото японско. В средата на 30-те години между

³² 根川幸男[Negawa, Yukio]. *Цит. съч.*, с. 139; Inoue, Saori. *Цит. съч.*, с. 30.

³³ 教育局長のバストス視察談 図書室を見たがブラジル語の本は一サツもない 片言しか話せぬ先生が教授. 聖州新報 [online]. 昭和11年10月3日 [Kyoku kyokuchō no basutosu shisatsu dan toshu shitsu o mitaga burajirugono hon wa ichisatsu mo nai katakoto shika hanasenu sensei ga kyōju. Seishū shimpō. [online], 3 October 1936. [Viewed 7 May 2022]. Available from: <http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t074.html>

³⁴ Проучването е направено в 220 обществени училища в Сао Пауло, като повечето са смесени, а само няколко от тях са единствено с японски деца. Willems, Emilio. The Japanese in Brazil. In: *Far Eastern Survey*, January 1949, Vol. 18, N 1, p. 7.

150 и 200 японски деца, които остават в Бразилия, посещават прогимназия в Сао Пауло, а около 10% от тях са приети да се обучават в университети. Мнозинството от тях се смятат за бразилци и се интегрират добре сред бразилското общество³⁵. Някои от тези младежи дори се записват в бразилската армия и са изпратени в Италия след активното влизане на Бразилия във Втората световна война. Разбира се, има и млади японци, които изпитват по-силна привързаност към Япония и се записват в японската армия, воювайки на страната на Японската империя.

Това обаче е вторичен анализ. В края на 30-те години изводите на властите звучат правдоподобно и в резултат на доклада през май 1938 г. е издаден декрет № 406 за условията на влизане на чужденци на националната територия (*“Decreto-Lei N. 406. Disposicoe sobre entrada de estrangeiros no territorio nacional”*), който забранява преподаването на чужд език на деца до 14-годишна възраст и изисква всички учители да са бразилци, което принуждава всички японски училища в селските райони да затворят³⁶. Японските имигранти се опитват да решат проблема с образованието на децата си чрез наемане на частен учител, а по-заможните изпращат наследниците си в Япония, за да получат подходящо образование³⁷.

Трябва да се отбележи, че правителството на Варгас, особено в рамките на Естадо Ново от 1937 г., провежда цялостна стратегия за изграждане на патриотизъм и повишаване националното самосъзнание на бразилските граждани. Образователната система е основен инструмент в този смисъл. Тя е централизирана и уеднаквена. Всички ученици учат по учебници, одобрени от правителствените образователни институции. Целта е училищното образование

³⁵ Rise of nationalism and Japanese immigrants' exclusion, Growth of Nisei. Project 100 years of Japanese emigration to Brazil [Viewed 7 May 2022]. Available from: http://www.ndl.go.jp/brasil/e/s5/s5_1.html

³⁶ Селски райони означава прилежащите градове и села извън федерални и щатски столици. За Сао Пауло това са всички околности без град Сао Пауло и Сантос. 新裁可の教育国家管理令外国語教育に又制限十才が十四才までに延長され教師は総て伯国生れ伯国人に。伯刺西爾時報 [online]. 昭和13年5月7日 [Shin saika no kyouiku kokka kanrirei gaikokugokyoiku ni mata seigen ju sai ga ju shi sai made ni encho sa re kyoushi wa subete hakkoku umare hakkoku hito ni. *Burajiru jiho* [online]. 7 May 1938. [Viewed 10 May 2022]. Available from: <http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t075.html>

³⁷ Статии във вестник „Ниппаку шинбун“ показват завръщането на все повече японци в родината поради проблема с образованието. 教育国粹旋風の祟り 可愛い子供の教育は日本で 第二世の帰国者続出。日伯新聞. [online]. 昭和14年1月11日; 帰国はしてみたが 伯国を恋しがる第二世 親の心全く子知らず 考へさせられる話。日伯新聞 [online]. 昭和14年3月26日. [Kyoiku kokusuisenpu no tatari kawaii kodomo no kyoiku wa Nihon de dai nisei no kikoku sha zokushutsu. *Nippaku Shinbun* [online], 11 January 1939; Kikoku wa shite mitaga hakkoku o koishi garu dai nisei oya no kokoro mattaku ko shizaru kangae saserareru hanashi. *Nippaku Shinbun* [online]. 26 March 1939. [Viewed 11 May 2022]. Available from: <http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t077.html>

да създаде патриотични и трудолюбиви бразилски граждани, които да работят за благото на родината. В този контекст всички „чужди елементи“ възпрепятстват реализирането на тези цели. Спорно е доколко мерките в образователната сфера имат антияпонски характер. Японската общност е една от най-големите в страната и поради това тази политика я засяга в значима степен. Освен това японците се различават твърде много и не се интегрират. От официалните документи обаче става ясно, че политиката на Варгас е ориентирана към всички чужденци и е програма, насочена към бразилските деца³⁸. Един от най-близките съратници на Варгас – Оливейра Виана, също смята, че училището трябва да се използва като инструмент за изграждане на бразилска националност. Не са важни знанията на учениците, а това те да са бразилци. За Виана обаче един от централните проблеми е именно асимилацията на „чуждите елементи“, особено тези, които се различават много от бразилската култура и езика. Неговото предложение е да се разрушат колониите чрез заселване на бразилци, да се национализират училищата в колониите и да се пристъпи към езикова нетърпимост. По този начин всички в колонията ще са принудени да говорят на португалски и според Виана така португалският език ще помогне интеграцията на чужденците³⁹.

След създаването на Естадо Ново Варгас изгражда специален Съвет за имиграция и колонизация, който провежда първото си заседание на 26 септември 1938 г. Чужденците в Бразилия, обвинявани в пренасянето на редица идеологии (комунизъм, фашизъм и т. н.) и съответно в разрушаване на бразилския социален ред, по време на Естадо Ново с още по-голяма сила стават жертви на репресии и ограничаване на политическата и икономическата им активност⁴⁰. В своето изследване Жералдо Ендрика предлага част от дискусиите относно емиграцията в печатния орган на Съвета за емиграция „Емиграция и колонизация“. Там свободната емиграция от XIX в. е постигнала известни успехи за бразилската икономика, но XX век не е същият като предходния. Излагат се идеи, че емиграцията в полза на индустрията и селското стопанство е възможна, но трябва да се насърчава „добрата“ емиграция, т. е. „бялата“. Това ще създаде „хармония и хомогенност в обществото“. Така Съветът прави предложение към правителството да се подпишат имигрантски договори с държави като Дания, Финландия, Норвегия, Холандия, Португалия, Швеция, Швейцария, които могат да предоставят „желана“ имиграция⁴¹.

³⁸ **Nava**, Carmen. Lessons in patriotism and good citizenship: National identity and nationalism in public schools during the Vargas administration, 1937–1945. In: *Luso-Brazilian Review*, Summer 1998, Vol. 35, N 1, pp. 39–63.

³⁹ **Alexandre**, Bueno. O Estado Novo o sua relação com os migrantes: a língua como defesa dos valores nacionais. *Estudos Semióticos*, 2008, N 4, pp. 6–8.

⁴⁰ **Enrica**, Geraldo. O combate contra os “quistos étnicos”..., p. 173.

⁴¹ *Пак там*, с. 177.

Тезите се потвърждават в публикувания доклад на Съвета за имиграция и колонизация от 1940 г. „Докладът за пътуването до денационализираните зони“ е написан в резултат на специално проучване на груповите струпвания на чужденци на територията на Бразилия, в които централно място заемат японските и германските селища в южната част на страната. Японската емигрантска компания „Кайгай когио кабушики гайша“ е спомената в доклада като основен виновник за японската имиграция в Бразилия и всички проблеми, произтичащи от нея. В доклада ясно се посочват регионите с концентрация на японско и немско население, като те са описани като „ядра с чуждестранно население“, резистентни към психологическа, социална и лингвистична асимилация. В доклада също се посочва, че асимилацията не трябва да бъде чрез насилствени мерки и репресии, тъй като този метод ще бъде неефективен и ще доведе до влошаване на дипломатическите отношения с държавите, от които са имигрантите. Интересно е да се спомене, че в този доклад японците и германците всъщност са описани с положителни краски, тъй като се говори за тяхната ефективна организираност, работоспособност и доброто им икономическо положение⁴². От една страна, това „превъзходство“ пред бразилските граждани дразни местните, но от друга страна, създава противоречие в концепцията за „превъзходството на бялата раса“. Според Лима Камара – член на Съвета за имиграцията, бразилците имат еднаква кръвна група с европейците, но различна с японците. Поради това, за да се „изчисти“ бразилската нация, е нужно да се насърчава европейската и да се спре японската имиграция⁴³. Така, въпреки че бразилската стратегия за разрешаване на националните проблеми чрез т. нар. „избелване“ не е продукт на режима на Варгас, отново става изключително актуална през 30-те години⁴⁴.

Част от изследванията в историографията описват подробно проявленията на антияпонските настроения. Например Присила Нучи предлага изключително силно описание на ескалацията на антияпонските настроения в Бразилия по време на Втората световна война чрез изследването на популярна кни-

⁴² *Пак там*, с. 78–180.

⁴³ Тук трябва да се спомене, че въпреки расистките концепции за нация през този период, в Бразилия все пак съществува и друго мнение, изразено в труда на Жулио де Реворедо „Имиграция“ от 1934 г. В книгата си Реворедо всъщност оборва редица от расистките аргументи на Лима и Виана и нарича японците „идеални имигранти“ поради тяхната добра организираност, трудолюбие и икономически просперитет. Той смята, че японците могат да бъдат полезни за икономическото развитие на Бразилия и да допринесат за заселването на някои обезлюдени региони на страната. Реворедо критикува идеята за нацията, изградена на расова основа. **Carvalho**, Leonardo. *Entre a Lei e a Ciência: eugenia, nacionalidade e imigração em Julio de Revoredo*. In: *Revista Estudos Políticos*, January 2017, Vol. 8, N 1, pp. 3–21.

⁴⁴ **Skidmore**, Thomas. *Black into white. Race and nationality in Brazilian thought*. Durham – London: Duke University Press, 1993.

га със заглавие „Японската опасност“, публикувана през 1942 г. Авторът ѝ е писателят и журналист Вивалдо Коараси. Претендирайки да обрисова не само собственото си мнение, но тезите на бразилските политици и интелигенция, той описва японците като „непримирими хора, физически и морално по-лоши и различни от нас, пасивен инструмент на една империалистическа политика срещу целия американски континент“. Той сравнява японците с „вируси, които проникват в тялото на нацията“. Японците според Коараси представляват заплаха не само за Бразилия, но за Западната цивилизация, за християнството и за бялата раса⁴⁵.

Значими са и трудовете на Росангела Кимура и Марсия Такеучи. Кимура анализира важна книга от епохата, която материализира т. нар. „жълта опасност“ – „Японската офанзива в Бразилия“ на Карлос де Соуза Мораш. Той защитава квотната система, записана в конституцията от 1934 г. Обвинява икономическите интереси, особено на щата Сао Пауло, в разрушаване на хомогенната структура на нацията⁴⁶. Такеучи от своя страна анализира карикатурите, посветени на Япония и японската общност, в бразилската преса от XIX в. до края на Втората световна война. Тя прави изводи, че антияпонските настроения съществуват от началото на японската имиграция и ескалират с времето до такава степен, че по време на световния конфликт японците са обрисувани като по-лоши и от нацистите в Германия и от фашистите в Италия⁴⁷.

Обикновено изследователите са в консенсус по отношение тежестта на антияпонските мерки, но съществуват и изключения от това „правило“. Например Стюърт Лоун смята, че антиимигрантското законодателство не се отразява толкова сериозно на японските имигранти в Бразилия. Той вярва, че мерките не са насочени конкретно срещу японската общност, тъй като редица държави в региона въвеждат сходни рестрикции след Голямата депресия и от тях страдат всички чужденци. Също така според Лоун мнозинството от бразилците всъщност са благоразположени към японската общност и официалните мерки не се спазват на практика⁴⁸.

Независимо от различните интерпретации по отношение на изпълнението, разпространението и тежестта на антияпонските мерки, изследователите не се опитват да обяснят бразилската гледна точка и дали бразилците имат реални основания да се чувстват застрашени от японските имигранти.

⁴⁵ **Nucci**, Priscila. O Perigo Japones. In: *Historia Social, Campinas – SD*, 2006, N 12, pp. 134–135.

⁴⁶ **Kimura**, Rosangela. *Цит. съч.*, с. 39.

⁴⁷ **Takeuchi**, Marcia. *Entre gueixas e samurais. A imigracao japonesa nas revistas ilustradas (1897–1945)*. Sao Paulo: Universidade de São Paulo, 2009.

⁴⁸ *Пак там*, с. 109–111; **Lone**, Stewart. *Цит. съч.*, с. 139.

ПРИЧИНИ ЗА ЕСКАЛАЦИЯТА НА АНТИЯПОНСКИТЕ НАСТРОЕНИЯ

Имат ли бразилците действителни основания за притеснения или антияпонските настроения ескалират въз основа на елементарна пропаганда? От гледна точка на бразилската общественост, притеснителни са няколко тенденции. Въпреки антиимигрантските закони, всъщност японската имиграция в Бразилия се увеличава с бързи темпове в началото на 30-те години, достигайки през 1934 – 1935 г. 50% от цялата имиграция в страната⁴⁹. Освен скоростта, с която се разраства японското население, притеснителен е неговият размер в Бразилия в сравнение с останалите латиноамерикански страни. В периода между 1899 г. и 1941 г. в Бразилия пристигат около 200 хил. японци, докато в Перу – 33 070, в Мексико – 14 476, в Аржентина – 5398, в Куба – 686, в Парагвай – 521, в Чили – 519, в Панама – 415, в Боливия – 202, в Уругвай – 18, във Венецуела – 14⁵⁰. Между 1931 – 1940 г. в повечето латиноамерикански страни японската имиграция се увеличава, но броят на имигрантите не е сериозен, колкото в Бразилия. В Аржентина увеличението е от 2100 на 2363 души, в Парагвай – от 1 на 437, в Колумбия – от 106 на 121, в Боливия – от 64 на 112, в – Уругвай от 2 на 16 души, във Венецуела – от 0 на 12 души. В Перу, Мексико Куба, Чили и Панама броят на японците през този период дори намалява. В Бразилия за същия период от 70 914 японците са се увеличили на 88 134 души⁵¹.

В някои от другите латиноамерикански държави не само броят на японците е незначителен, но и процесът по интеграцията им е в голяма степен по-напреднал – например в Боливия, Мексико, Аржентина. Това се дължи на редица фактори, сред които липсата на практика за подписване на имигрантски договори, реализиране на малък бизнес, който не застрашава икономическата активност на местните, висок процент на смесените бракове (в Боливия са над 85%) и други⁵². Една от причините за голямата концентрация на японци в Бразилия е също така, че в този период те не се връщат в Япония, каквато е първоначалната им идея. Понякога това се дължи на успеха на имигрантите, които отлагат завръщането си или решават да останат в Бразилия. В други случаи някои от тях имат желание да се завърнат в Япония, но нямат дос-

⁴⁹ Според Негава по около 20 хил. японци всяка година емигрират в Бразилия между 1933–1934 г. 根川幸男 [Negawa, Yukio]. *Цит. съч.*, с. 139, p. 140.

⁵⁰ **Carvalho**, Daniela. *Migrants and Identity in Japan and Brazil. The Nikkeijin*. London – New York: Routledge, 2003, p. 154.

⁵¹ **Kunimoto**, Iyo. *Japanese migration to Latin America. In: Japan, the United States, and Latin America. Toward a trilateral relationship in the Western hemisphere?* Okehampton and Rochdale: Palgrave Macmillan, 1993, p. 103.

⁵² **Tigner**, James. Japanese emigration into Latin America. A Survey. In: *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, November 1981, Vol. 23, N 4, pp. 465–477.

татъчно финансови средства, а японското правителство отказва да осигури завръщането им⁵³.

В допълнение към това на практика се сблъскват противоположните стратегии на Бразилия и Япония за справяне с Голямата депресия. В началото на 30-те години Бразилия се опитва да защити националната индустрия чрез намаляване потока от имигранти, за разлика от Япония, която стимулира износа на японска работна ръка. Освен това целенасочено се дезинформират японците относно положението в Бразилия. Агентите, които просто се стремят към бърза печалба, и правителството, което не може да се справи с демографския „излишък“, се обединяват в целта да убедят японските граждани, че Бразилия е „раят за емигранта“. Потенциалните емигранти са убеждавани, че Бразилия не страда от икономическата криза, защото е предимно земеделска страна и предлага прекрасни условия, тъй като е толерантна и дава възможност за работа, дом, семейство⁵⁴.

Притесненията на бразилците започват да се интензифицират още повече след японската инвазия в Североизточен Китай и създаване на марионетната държава Манджо Го. В Бразилия започва да се говори, че тя самата е Манджурия в Южна Америка⁵⁵. Страхът се подклажда, на първо място, от бързата скорост, с която японците от земеделски работници успяват да закупят земята, да станат земевладелци и на свой ред да наемат бразилци за работници, и на второ място, от убеждението, че японците не искат и не се интегрират в бразилското общество. Причините за това възприятие са японският стереотип за живот в група, задължително създаване на училище за обучаване на децата и самоизолация – например избягването на смесени бракове между японци и бразилки или между бразилци и японки⁵⁶. Преди Втората световна война на практика бразилците не знаят нищо за японските колонии. Японското възприятие за самите себе си допълва тази самоизолация. През 20-те и 30-те години японците смятат колонията за „тобичи“ – придадена територия, допълнителна част от японската нация. Показателен е и терминът, който използват за

⁵³ За периода 1904–1913 г. в Бразилия са пристигнали 11 868 японци, или 1,2% от цялата емиграция за страната. През 1914–1923 г. те са 20 398, или 4,1%. През 1924–1933 г. – 110 101, или 15%, а през 1934–1944 г. те са 46158, или 23,4%. Данните са цитирани по: **Endoh**, Тоаке. *Цум. съч.*, с. 30.

⁵⁴ **Lone**, Stewart. *Цум. съч.*, с. 99–133.

⁵⁵ 根川幸男 [**Negawa**, Yukio]. *Цум. съч.*, с. 140.

⁵⁶ Въпреки че в свое изследване Емилио Уилемс провежда интервюта в селски райони с японски младежи и установява, че освен расови и културни различия, честа причина, за да не се сключват смесени бракове, е и класовото разделение – японските младежи са работници, а бразилските момичета са с по-висок социален статус. **Willems**, Emilio. *Цум. съч.*, с. 7.

себе си и също ги отличава от бразилците – „дохо“ (сънародници) и „ходжин“ (буквално национални граждани, но само за японци – ние, японците)⁵⁷.

Изключително плашеща е и японската политика относно емиграцията, която се превръща в целенасочена и финансирана от Империята стратегия за заселване на японци в Бразилия. Японската политика към емиграцията има и сериозен капиталистически характер. Първоначално това се възприема положително от бразилците, тъй като означава заселване на обезлюдени територии и икономическо и технологично развитие на други региони. Това впрочем противоречи на теорията за японската икономическа заплаха. Японците през този период все още в по-голямата си част работят на село в обезлюдени райони и изплащат дълговете си към плантатора. Поради това едва ли може да се каже, че представляват икономическа заплаха и конкуренция за бразилските работници⁵⁸. През 30-те години обаче това предизвиква безпокойство, най-вече поради примера с Манджурия. Още преди създаването на Манджо Го през 1931 г. чрез Източноманджурската железница, отдадена на концесия и компанията, създадена да я управлява, японците започват да насърчават емиграцията на свои сънародници в областта, както и строежа на училища, центрове, болници, фабрики⁵⁹. Трябва да се отбележи обаче, че ако в действителност японската емиграция в Манджурия е политическа, т. е. подкрепя целенасочено правителствената стратегия за овладяване на тези територии, то в Бразилия тя е изцяло икономическа. Японците заминават в Бразилия с идеята да намерят работа, да изградят дом, което не могат да направят в Япония и изобщо да търсят по-добър живот, а не за завладяват тези земи⁶⁰.

Притеснението на бразилците обаче нараства неимоверно след започване на Японско-китайската война през 1937 г. и насърчаване японската емиграция в Манджо Го. Японският изследовател Юкио Негава предлага примери за това напрежение, цитирайки две статии в бразилската преса. Първият материал е от вестник „Диарио да Нойте“ (31 март 1935 г.), отпечатан в Рио де Жанейро, в който е изобразена карта с разпределението на японците в Сао Пауло. Притеснителното е, че японците са представени като войници, чиято цел е да превземат града. Вторият пример е статия от 5 юни с. г. със заглавие „Бразилия има жълт проблем. Истинската цел на японските имигранти в Бразилия“, от която също ясно личи обрисуването на японското население в страната като заплаха⁶¹.

⁵⁷ **Maeyama**, Takashi. Ethnicity, secret societies and associations: the Japanese in Brazil. In: *Comparative Studies in Society and History*, October 1979, Vol. 21, N 4, p. 596.

⁵⁸ **Lone**, Stewart. *Цум. съч.*, с. 112–113.

⁵⁹ **Normano**, João. Japanese emigration to Latin America. In: *Genus*, Maggio 1938–XVI, Vol. 3, N ½, p. 47; **Normano**, João. Japanese emigration to Brazil. In: *Pacific Affairs*, March 1934, Vol. 7, N 1, pp. 42–61.

⁶⁰ **Lone**, Stewart. *Цум. съч.*, с. 135.

⁶¹ 根川幸男 [Negawa, Yukio]. *Цум. съч.*, с. 139.

Плашещ изглежда и повишеният национализъм на иссей, особено след началото на Японско-китайската война през 1937 г. Японският изследовател Ичиока концентрира вниманието си именно върху този нов патриотизъм, даващ основание впоследствие и за интернирането на американските японци. Въобще японските асоциации, създадени първоначално с искрената идея за взаимопомощ и сътрудничество, започват да се използват от японското правителство за контрол и пропаганда на японската емиграция в чужбина⁶². След 1937 г. лидерите на японските общности създават извънредни комитети, чиито цели са: прояпонска пропаганда и защита на японската кауза в Китай чрез публикуване на политически памфлети, пускане на специални радиопрограми и организиране на лекции; събиране на финансови средства, които се изпращат в Япония (за национална отбрана и пострадали от войната семейства); доставяне на подаръчни пакети за японските войници в Китай (тютюн, сладки, сушени плодове и талисмани); спонсориране на патриотични срещи, на които се отбелязват определени събития от войната (например падането на Кантон през 1938 г.)⁶³.

Освен това се забелязва активизиране на японската политика към емигрантите. През ноември 1940 г. в Токио е организирана специална конференция за представители на японската емиграция по света. Присъстват иссей от Мандржо Го, Югоизточна Азия, Северна и Южна Америка (Аржентина и Бразилия). На тази среща присъства и японският външен министър Мацуока, подписал наскоро Тристранния пакт. Раздават се специални медали и награди на емигрантските лидери. Това кара иссей да се чувстват обгрижени от родината и повдига техния патриотизъм⁶⁴. Японците знаят, че и в Япония, и в Бразилия очакват от тях да се интегрират в чуждата страна. Това обаче се оказва трудно на този етап, тъй като японците възнамеряват да се завърнат в родината, а за да не бъдат възприети негативно, трябва да поддържат японския си език и да получават информация от Япония. Поради това мерките на бразилското правителство за асимилация на малцинствата засяга сериозно японската общност и всъщност води до издигане на японския национализъм сред японците⁶⁵. Идеята, че ще се завърнат в родината, също води до нежелание на японците да се интегрират⁶⁶.

⁶² **Tigner**, James. Shindo Remmei: Japanese nationalism in Brazil. In: *The Hispanic American Historical Review*, November 1961, Vol. 41, N 4, p. 527.

⁶³ **Ichioka**, Yuji. Japanese Immigrant Nationalism: The Issei and Sino-Japanese war, 1937–1941. In: *California History*, Fall 1990, Vol. 69, N 3, p. 260.

⁶⁴ *Пак там*, с. 269–273.

⁶⁵ **Inoue**, Saori. *Цум. съч.*, с. 33.

⁶⁶ Кумасаки и Сайто, както и Шинтани цитират интервюта с японски преселници, направени от Вако Шонгоро по поръка на японското консулство, проведени от 1 октомври 1938 г. до края на февруари 1939 г. 85% от 68 333 японци заявяват, че възнамеряват да се завърнат в Япония. **Kumasaka**, Yorihiko, **Saito**, Hiroshi. Kachigumi: a collective delu-

Всъщност още в навечерието на Втората световна война част от японските емигранти изразяват желанието си да се върнат в Япония или да емигрират в новозавладените територии. Въпросът, който си задава вероятно всеки японец в Бразилия при създадените тежки условия, е дали да остане завинаги в Бразилия или да се завърне в Япония, ясно е описан в доклада на Вако Шунгоро. В него той обяснява, че вече има собственост и деца, станал е фермер, но антияпонските политика и настроение го карат да желае да се завърне в Япония. Емоционално е обрисуван изборът му, както и по неговите думи, сходните настроения сред повечето емигранти. Вако заявява, че не трябва да се жертва бъдещето на децата за сметка на родителите, а вярва, че Бразилия вече не предлага възможност за нормален живот и развитие за децата му⁶⁷.

Трябва да се отбележи в сравнителен аспект, че безпокойствата на бразилците не са насочени единствено само към японските имигранти. Например доста сходни притеснения предизвикват германските и италианските общности. Заедно с испанци и португалци те са най-големите групи европейски имигранти. Още преди 30-те години, когато притесненията са свързани с проникване на чужди идеологии, бразилците провеждат политика на „асимилиране“ спрямо германци и италианци. В техните очи те са „по-добри“ имигранти от японците, тъй като се вписват в стратегията им за „избелване на нацията“, но стратегията за интеграция се сблъсква с противоположна, а именно за запазване на националната идентичност. Поради това например дори преди идването на националсоциалистите на власт в Германия, в Бразилия говорят за „германска заплаха“ – *perigo alemao*, поради отказа на това население да се интегрира⁶⁸. През 20-те и 30-те години вече заплахата идва и от разпростране-

sion among the Japanese and their descendants in Brazil. In: *Canadian Psychiatric Assistance Journal*, April 1970, Vol. 15, N 2, p. 168; **Shintani**, Alberto. *World War II as seen in life records of Japanese in Brazil. A Study of diaries, newspapers and Radio Broadcasting*. Kyoto: Kyoto University, 2013, p. 42.

⁶⁷ バウル管内の邦人 輪湖俊午郎編 1939, 輪湖俊午郎 [Bauru kannai no hojin rinko shungo rohen 1939 rinko shungo ro]. [Viewed 15 May 2022]. Available from: <http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t079.html>. Статии в японски вестници също коментират тенденцията към реемиграция. 国際変化から観て吾々不同化分子は垂細垂に帰ろ- .聖州新報 [online]. 1939年4月29日. [Kokusai henka kara mite ware Fudoka bunshi wa Ajia ni kaeru iju. *Seishyu shimpo* [online]. 29 April 1939. [Viewed 21 May 2022]. Available from: <http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t080.html>. Това е видно и от паметната бележка на японския консул в Бразилия, който описва многобройните въпроси към него от редица японци каква е процедурата да се върнат в Япония. 大使・総領事らの引揚げに対する移民の心情 - 『香山六郎回想録』 香山六郎著 [Taishi soryoji rano hikiage ge nitaisuru imin no shinjo, Rokuro Kuyama kaiso-roku]. [Viewed 21 May 2022]. Available from: <http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t083.html>

⁶⁸ **Shulze**, Frederic. *Цит. съч.*, с. 123–127.

нието на идеите на фашизма сред италианските имигранти и съответно – на националсоциализма сред германските имигранти в Бразилия⁶⁹.

ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА И АНТИЯПОНСКИТЕ НАСТРОЕНИЯ

С избухването на войната в Европа през 1939 г. за Варгас става трудно да поддържа „прагматическия еквилибриум“ между САЩ, Великобритания и Германия и трябва да обмисли своя избор за позицията на Бразилия в новата международна обстановка⁷⁰. Независимо от профашистките настроения на част от бразилския политически елит и висшето офицерство и от интензивните военни и икономически бразилско-германски отношения през последните години, все пак Варгас решава да постави Бразилия редом до САЩ⁷¹. След японското нападение над Пърл Харбър Бразилия изоставя политиката си на неутралитет, прекъсва дипломатическите си отношения с държавите от Тристранния пакт, а през 1942 г. започва активното си участие в конфликта.

По време на войната Бразилия и САЩ установяват взаимноизгодно и интензивно сътрудничество. Бразилия предоставя военноморски бази, осигурява доставки на стратегически материали, изпраща военни сили в Европа⁷². От своя страна САЩ осигуряват на Бразилия военно оборудване, като танкове и самолети, чрез програмата „Ленд-лийз“. Всъщност Бразилия получава 70% от средствата по тази програма, предназначени за страните в Латинска Америка. Висши офицери се обучават в САЩ. Съединените щати остават и основен

⁶⁹ **Goebel**, Michael. Italian Fascism and Diasporic Nationalisms In Argentina, Brazil and Uruguay. In: *Immigration and National Identities in Latin America*. Florida, 2014, pp. 234–256.

⁷⁰ **Bethell**, Leslie. Brazil. In: *Latin America between Second World War and the Cold war, 1944–1948*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992, p. 33.

⁷¹ Хилтън и Маккан описват изключително добре външната политика на Бразилия през 30-те години и по време на Втората световна война и прагматичното лавиране на Варгас, който, от една страна, постоянно уверява САЩ в солидарността на Бразилия, но едновременно с това подписва търговски и военни (доставка на оръжия) споразумения с Германия и Италия. Дори след избухването на световния конфликт Варгас се стреми „да изтъргува“ сътрудничеството си със САЩ в замяна на финансови заеми, пазари за бразилските стоки (особено след затварянето на европейските), суровини и индустриална продукция, въоръжение, техническо сътрудничество. **Hilton**, Staneley. Brazilian diplomacy and the Washington-Rio de Janeiro “Axis” during the World War II Era. In: *The Hispanic American Historical Review*, May 1979, Vol. 59, N 2, pp. 201–231; **McCann**, Frank. Brazil, the United States and the World War II: A Commentary. In: *Diplomatic History*, Winter 1979, Vol. 3, N 1, pp. 59–76; **Moura**, Gerson. *Brazilian foreign relations 1939–1950. The Changing nature of Brazil-United States relations during and after the Second World War*. Brasilia: Fundação Alexandre de Gusmão, 2013, pp. 75–211.

⁷² Гума, желязо, хром, магнезий, никел, боксит, волфрам, монацитни пясъци, от които се извличат уран и торий за атомния проект на САЩ. **Bethell**, Leslie. *Цит. съч.*, с. 33–34.

търговски партньор на Бразилия за износ на кафе и хранителни стоки, оказват техническа помощ и ѝ предоставят заеми, подпомагащи нейното икономическо и индустриално развитие⁷³.

Този развой на събитията води неизбежно до усложняване на вече тежкото положение, в което се намира японската общност в страната. В резултат на прекъсване дипломатическите отношения със страните от Тристранния пакт през януари 1942 г., японското посолство е затворено и на практика японските имигранти остават без официална защита и постоянен контакт с родината⁷⁴. Правителството въвежда редица рестриктивни мерки спрямо гражданите на „Оста“ на територията на Бразилия. Например през януари 1942 г. Бюрото за държавна сигурност в Сао Пауло издава заповед за ограничаване активността на чужденци, представители на страните на Тристранния пакт, която включва забрана за: разпространяване на материали и използване на националните езици на обществени места; изпълняване на националните химни; поздравяване на военни и излагане на портрети на управляващите или правителствата на страните от Тристранния пакт; пътуване без разрешение; групови събирания; обсъждане на международната обстановка; използване на оръжие; промяна на местоживеенето без предупреждение; използването на частни въздухоплавателни средства и пътуване със самолет без разрешение⁷⁵. Запориран са финансите на гражданите или институциите от страните на Оста. Често са изземвани имотите им, затваряни са магазини и ресторанти и са налагани редица глоби (например изразяване на майчин език). Конфискувани са литература и кореспонденция на майчиния език. Заб-

⁷³ По подробно за сътрудничеството между САЩ и Бразилия по време на войната вж. **Foreign** Relations of the United States: diplomatic papers, 1939–1943, Vol. 5, 1944, Vol. 7, 1945, Vol. 9 – The American Republics – Brazil. <http://digicoll.library.wisc.edu/cgi-bin/FRUS/FRUS-idx?type=browse&scope=FRUS.FRUS1>; **Smith**, Jozef. *Brazil: Benefits of cooperation*. In: *Latin America during World War II*. New York: Rowman and Littlefield Publishers, 2007, pp. 208–230.

⁷⁴ 昭和16年12月16日 在サントス領事館告, 昭和17年1月25日 石射大使注意; 昭和17年1月28日 原総領事注意 [1941, 16 December, Zai Santosu ryojikan; 1942, 25 January, Ishii taishi chui; 1942, 28 January, Hara soryoji chui]. [Viewed 25 May 2022]. Available from: http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t085.html#SECTION_2

⁷⁵ 緒戦時の現地警察とサンパウロ総領事館からの文書 – 昭和16年12月8日 在サントス領事館告当地警察分署長 (聖市より特派、着任) よりの告示及び依頼をお伝え致します, 5/2ヒロタ [Shosen ji no genchi keisatsu to Sanpaurosoryojikan kara no bunsho – 1941, 8 December, zai Santosu ryojikan Tochi keisatsubun shocho (hijirishi yori tokuha, chakumin) yori no kokuji oyobi irai o otsutae itashimas, 5/2 Hirota]. [Viewed 30 May 2022]. Available from: http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t085.html#SECTION_2 . 根川幸男 [Negawa, Yukio]. *Цум. съч.*, с. 141–142; **Inoue**, Saori. *Цум. съч.*, с. 39–40.

ранени са всички организации, асоциации и публикуването на вестници и списания на майчин език⁷⁶.

Мерките на властите разширяват обхвата и тежестта си с разрастването на антияпонските настроения и пропаганда. Например японският изследовател Негава описва секретен доклад на американския Департамент по отбрана от 12 март 1942 г. Авторът Едмънд Лий смята, че в Бразилия има тайни военни организации, контролирани от висши японски офицери с членска маса около 25 хил. души, готови да превземат всеки град за 30 минути. Според текста японците имат предимство, тъй като целенасочено са закупили или наели земи и имоти в близост до жп линии, язовири, фабрики, електроцентрали – стратегически места, които лесно могат да бъдат превзети⁷⁷. Докладът ясно изразява образа на японската диаспора в Бразилия като „пета колона“ и страха, че този вътрешен враг ще бъде използван за превземането на страната.

Поради подозренията за извършването на шпионска и саботажна дейност евакуациите и изселването на японско население също са част от мерките, предприети от бразилските власти. Още през февруари 1942 г. всички японски имигранти от Сао Пауло са изселени, а през септември евакуацията се разширява за всички граждани на страните в Тристранния пакт⁷⁸. Евакуацията на население или преместване в центрове за интерниране са мерки, предприети от повечето латиноамерикански държави с оглед националната сигурност по време на войната. Особен проблем представляват крайбрежните зони, тъй като се очаква именно оттам Бразилия да бъде атакувана. Поради това всички германци, японци и италианци са задължени да се преместят минимум 60 км от крайбрежията във вътрешността на страната⁷⁹.

⁷⁶ **Kimura**, Rosangela. *Цит съч.*, с. 92–93. В своя последна статия за вестник „Сейшо шимбун“ Рокуро Куяма описва затварянето на вестника поради приетото законодателство и заявява колко вредно ще е това за образованите японски граждани, които се интересуват от случващото се в Бразилия. 聖州新報「廃刊の辞」. 聖州新報. [online] 昭和16年7月30日 [Seishyu shimpo haikan no ji. *Seishyu shimpo* [online]. 30 July 1941. [Viewed 30 May 2022]. Available from: <http://www.ndl.go.jp/brasil/text/t082.html>

⁷⁷ 米陸軍省情報部の日本人秘密軍事組織の情報, 米陸軍省文書RG165, NM-84, E418, Box1238, OPD381 Brazil 米国立公文書館所蔵 – 戦争計画部長のための覚書 件名 ブラジルにおける状況, レイモンド・E. リー合衆国陸軍准将情報部 (G-2) 長, 1942年3月12日. [Amerika rikugun sho johobu no nihonjin himitsu gunji soshiki no johu Amerika rikugunsho bunsho RG165, NM-84, E418, Box1238, OPD381 Brazil Beikoku kokuritsu kobunshokan shozo – Senso keikaku bucho no tame no oboegaki kenmei Burajuri niokeru jyoho, Reimono E Ri, gasshukoku rikugan junsho johobu (G-2) cho, 1942, 12 March]. [Viewed 3 June 2022]. Available from: <https://www.ndl.go.jp/brasil/data/L/G006/G006-NARA00011.html>

⁷⁸ **Kimura**, Rosangela. *Цит съч.*, с. 84.

⁷⁹ **Kimura**, Rosangela. *Цит съч.*, с. 18; **Tigner**, James. *Shindo Remmei...*, p. 517. Рафаел да Силва също в изследването си обрисова тежката съдба на японците в Сантос, които страдат най-много от правителствените мерки за безопасност поради крайбрежното си разположение. **Silva**, Rafael. *O Drama da Colonia Japonesa de Santos durante a era Vargas*

Въпреки предприетите военновременни извънредни мерки и кулминацията на антияпонските настроения, редица изследователи твърдят, че всъщност Бразилия е едно от най-благоприятните места в Западното полукълбо за преживяване на войната от страна на японските имигранти. Според Тигнър мнозинството японци в Бразилия усещат съвсем „леко неудобство“⁸⁰. Кунимото също смята, че бразилските власти интернират единствено лидерите на японската общност, но отношението към останалите е „меко“⁸¹. Хирабаяши и Кикимура-Яно в своето изследване заключават, че рестриктивните мерки по време на войната във всички латиноамерикански държави са сходни, но не са толкова сериозни и не са масово практикувани⁸².

Все пак не може да се твърди, че не съществуват различия в предприемането и степента на прилагане мерките в различните държави, тъй като безспорно има разнообразие в географското разположение, официалната политика на правителствата, социалнополитическите условия, броя, степента на интеграция и локацията на японското население. Значение има и ескалацията на расистки и антияпонски настроения. Например Перу е най-активна в прилагане на контрол и рестрикции върху японските имигранти и приема с ентузиазъм идеята на САЩ за интерниране на „латиноамерикански японци“ в центрове в САЩ⁸³. На фона на това Бразилия е сред малкото държави (заедно с Мексико и Венецуела), които не изпращат имигранти или бразилски граждани от германски, италиански и японски произход. Японците в Бразилия са значително по-многобройно население, отколкото в съседните държави, и всъщност са необходими на страната, тъй като са заети предимно в селското стопанство

(1937–1945). In: *Anais do XXVI Simpósio Nacional de História – ANPUH*, São Paulo, Julho 2011, pp. 1–16.

⁸⁰ **Tigner**, James. Shindo Remmei..., p. 517.

⁸¹ **Kunimoto**, Iyo. *Цум. съч.*, с. 112.

⁸² **Hirabayashi**, Lane, **Kikumura-Yano**, Akemi. Japanese Latin Americans during the World War II. A Reconsideration. In: *Japanese Diasporas. Unsung pasts, conflicting presents, and uncertain presents*. London–New York: Routledge, 2006, pp. 159–173.

⁸³ Personal Justice Denied. December 1983. Appendix: Latin America. The US National Archives – Japanese Americans [online]. [Viewed 25 May 2022]. Available from: <https://www.archives.gov/research/japanese-americans/justice-denied>. Само няколко от депортираните са замесени в дейности в подкрепа на страните от Тристранния пакт. Редица хора са интернирани погрешка, заради лични съперничества, или продадени от недобросъвестни люде, търсещи печалба на американските официални представители, които не познават нито местния език, нито имат адекватна информация по места, за да осъществят собствено изследване. Американските надзиратели в лагерите откриват, че държат обикновени фермери, възрастни хора и дори цели семейства. След войната ФБР докладва, че има доказателства за шпионаж само срещу 8 от 458 германци, а доказателствата за шпионаж на японци и италианци са още по-оскъдни. **Friedman**, Max Paul. The U.S. Internment of Families from Latin America in World War II. In: *DEP Deportate, esuli, profughe. Rivista telematica di studi sulla memoria femminile*, 2008, N 9, pp. 57–60.

и произвеждат важни за икономиката суровини и хранителни продукти⁸⁴. В този смисъл японските имигранти в Бразилия са „пожалени“ от релокация и интерниране в друга държава. Независимо от различията в мерките и степента на прилагането им, не би могло да се твърди, че животът на японското население е „нормален“. Изоставени от родината, възприемани в „новата си родина“ като най-опасните врагове, животът и дейността им са контролирани и силно рестриктирани, а човешките и гражданските им права са нарушени. Фактът, че антияпонски настроения съществуват и преди световния конфликт и че почти всички страни в региона налагат сходни ограничения, не прави мерките „меки“. Същност Втората световна война е кулминацията на дълъг процес по зараждане и ескалация на расизъм, дискриминация и пропаганда спрямо японското население в Бразилия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ерата „Варгас“ представлява един от най-тежките периоди за японската общност в Бразилия. Причините за това обаче не се коренят единствено в наложения диктаторски режим или в националистическата политика, която автоматично поставя чужденците в неизгодно положение. Тези условия се изграждат на вече поставени основи на расистки и антиимигрантски настроения и законодателство в предходните десетилетия. Аргументи в тази посока могат да се намерят в обществено-политическите дискусии в края на XIX в. и началото на XX в. или в първото антиимигрантско законодателство през 20-те години. Без съмнение обаче управлението на Варгас допринася за трудностите, които изпитват японските имигранти преди и по време на Втората световна война. Опитът изкуствено да се формира бразилска нация на основата на „чиста раса“, преплитащ се с националистическата политика на Варгас в сферата на икономиката и образованието в цялост създават значими перипетии пред чужденците, които същевременно се опитват да запазят своята идентичност в недружелюбната среда.

В допълнение към това ерата „Варгас“ съвпада със събития като Голямата депресия, агресивната външна политика на Японската империя и избухването на Втората световна война. Тези фактори допринасят в голяма степен за интензифицирането на ксенофобията, която преминава конкретно в антияпонизъм. Въпреки че официалното законодателство и мерки са насочени към всички чужденци, японската общност страда в значима степен от опитите за насилствена асимилация, тъй като представлява една от най-големите чуж-

⁸⁴ По данни от преброяване в Бразилия от 1940 г. японците са около 250 хил. души. **Mak**, Stephen. Japanese Latin Americans – Densho Encyclopedia [online]. [Viewed 2 June 2022]. Available from: http://encyclopedia.densho.org/Japanese_Latin_Americans/#Wartime_Detention

дестранни общности в страната. Тази стратегия се преплита и с популярността на расистките теории и наслагвания страх от „жълтата заплаха“. Японската експанзионистична външна политика и опитите да се използва диаспората за „японската кауза“ също не помагат на японското население. Бразилските медии разширяват обхвата на антияпонските обществени настроения в още по-голяма степен. Връхната точка на всички тези процеси е Втората световна война, когато Бразилия и Япония се сблъскват директно. Японските имигранти не могат да разчитат на закрила от нито една от двете. Нуждите на националната сигурност изискват повишаване обхвата на антияпонските мерки, включващи рестрикции във всеки аспект от живота на японците до принудителни евакуации и интерниране. Значимият брой на японските имигранти и приносът им към селскостопанското и търговско-икономическото развитие на Бразилия спасява японската общност от депортация и интерниране в САЩ. Далекотоизточната родина, заета в реализирането на своите външнополитически приоритети, също изоставя японските емигранти и на практика използва доверието и лоялността им за собствените си цели. Най-елементарният пример е отказът на японското правителство да финансира японците, които искат да се завърнат в Япония преди, по време и след войната.

Съвпадението в периода по изграждане на бразилска и японска нация на фона на динамичната международна и социално-икономическа обстановка води до сблъсък не само на интереси, но и до сблъсък на бразилския с японския национализъм. Отказът на Япония да ги защити, както и отказът на Бразилия да ги приеме и приюти – оттук произтича трагедията на японските имигранти в Бразилия.

В този смисъл ерата „Варгас“, приключила с Втората световна война, представлява завършек на процеси и тенденции, които се зараждат и развиват в предходните десетилетия. Това е ключов момент – катарзис за японската общност в Бразилия. Раздорът, насилието и разочарованието оставят трайни следи сред японските имигранти, но именно след преодоляването на тази дълбока криза започва и нов етап на помирение, интеграция и приемане.

ЦИТИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

ДОКУМЕНТИ

Anais da Câmara dos Deputados – Biblioteca Digital [online]. Available from: <https://bd.camara.leg.br/bd/handle/bdcamara/28839>

100 Years of Japanese Emigration to Brazil [online]. Available from: <https://www.ndl.go.jp/brasil/e/>

Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers, 1939–1945 [online]. Available from: <https://history.state.gov/historicaldocuments>

National Archives of the United States – Japanese Americans [online]. Available from: <https://www.archives.gov/research/japanese-americans/justice-denied>

ЛИТЕРАТУРА

- Alexandre**, Bueno. O Estado Novo o sua relação com os migrantes: a língua como defesa dos valores nacionais. *Estudos Semióticos*, 2008, N 4, pp. 1–10.
- Bethell**, Leslie. Brazil. In: *Latin America between Second World War and the Cold war, 1944–1948*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992, pp. 33–66.
- Carvalho**, Daniela. *Migrants and Identity in Japan and Brazil. The Nikkeijin*. London – New York: Routledge, 2003.
- Carvalho**, Leonardo. Entre a Lei e a Ciência: eugenia, nacionalidade e imigração em Julio de Revorêdo. In: *Revista Estudos Politicos*, January 2017, Vol. 8, N 1, pp. 3–21.
- Dos Santos**, Sales Augusto. Historical roots of “whitening” of Brazil. In: *Latin American Perspectives*, January 2002, Vol. 29, N 1, pp. 61–82.
- Endoh**, Toake. *Exporting Japan. Politics of emigration toward Latin America*. Illinois: University of Illinois Press, 2009.
- Enrica**, Geraldo. O combate contra os “quistos étnicos”: identidade, assimilação e política imigratória no Estado Novo. In: *Revista de Historia*. 2009, Vol. 15, N 1, pp. 171–187.
- Enrica**, Geraldo. A “Lei de cotas” de 1934: Controle de estrangeiros no Brasil. In: *Caderno AEL*, 2009, Vol. 15, N 27, pp. 175–208.
- Friedman**, Max Paul. The U.S. Internment of Families from Latin America in World War II. In: *DEP Deportate, esuli, profughe. Rivista telematica di studi sulla memoria femminile*, 2008, N 9, pp. 57–73.
- Goebel**, Michael. Italian Fascism and Diasporic Nationalisms In Argentina, Brazil and Uruguay. In: *Immigration and National Identities in Latin America*. Florida: Florida Gulf Coast University, 2014, pp. 234–256.
- Hilton**, Staneley. Brazilian diplomacy and the Washington-Rio de Janeiro “Axis” during the World War II Era. In: *The Hispanic American Historical Review*, May 1979, Vol. 59, N 2, pp. 201–231.
- Hirabayashi**, Lane, **Kikumura-Yano**, Akemi. Japanese Latin Americans during the World War II. A Reconsideration. In: *Japanese Diasporas. Unsung pasts, conflicting presents, and uncertain presents*. London–New York: Routledge, 2006, pp. 159–173.
- Ichioka**, Yuji. Japanese Immigrant Nationalism: The Issei and Sino-Japanese war, 1937–1941. In: *California History*, Fall 1990, Vol. 69, N 3, pp. 260–275.
- Inoue**, Saori. *Los Inmigrantes japoneses en Brasil durante la Segunda guerra mundial y la postguerra*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 2013, pp. 1–80.
- Kimura**, Rosangela. Políticas Restritivas aos Japoneses no Estado do Paraná, 1930–1950. De Cores Proibidas ao Perigo Amarelo. In: *Diálogos*, 2006, Vol. 10, N 2, pp. 199–202.
- Kumasaka**, Yorihiro, **Saito**, Hiroshi. Kachigumi: a collective delusion among the Japanese and their descendants in Brazil. In: *Canadian Psychiatric Assistance Journal*, April 1970, Vol. 15, N 2, pp. 167–175.
- Kunimoto**, Iyo. *Japanese migration to Latin America*. In: *Japan, the United States, and Latin America. Toward a trilateral relationship in the Western hemisphere?* Okehampton and Rochdale: Palgrave Macmillan, 1993, pp. 99–125.

- Lesser**, Jeffrey. Immigration and shifting concepts of national identity in Brazil during the Vargas era. In: *Luso-Brazilian Review*, Winter 1994, Vol. 31, N 2, pp. 23–44.
- Lone**, Stewart. *The Japanese community in Brazil, 1908–1940: between samurai and carnival*. London: Palgrave Macmillan UK, 2001.
- Maeyama**, Takashi. Ethnicity, secret societies and associations: the Japanese in Brazil. In: *Comparative Studies in Society and History*, October 1979, Vol. 21, N 4, pp. 589–608.
- McCann**, Frank. Brazil, the United States and the World War II: A Commentary. In: *Diplomatic History*, Winter 1979, Vol. 3, N 1, pp. 59–76.
- Mak**, Stephen. Japanese Latin Americans – Densho Encyclopedia [online]. [Viewed 2 June 2022]. Available from: http://encyclopedia.densho.org/Japanese_Latin_Americans/#Wartime_Detention
- Moura**, Gerson. *Brazilian foreign relations 1939–1950. The Changing nature of Brazil-United States relations during and after the Second World War* Brasília: Fundação Alexandre de Gusmão, 2013.
- Nascimento**, Anthony. Investigating the concept of “yellow peril” in Brazil from abroad. *立教大学ラテンアメリカ研究所報* [online]. 2012, 42, pp. 17–24. [Viewed 25 March 2022]. Available from: file:///C:/Users/Boryana/Downloads/AN00309877_42_03.pdf
- Nava**, Carmen. Lessons in patriotism and good citizenship: National identity and nationalism in public schools during the Vargas administration, 1937–1945. In: *Luso-Brazilian Review*, Summer 1998, Vol. 35, N 1, pp. 39–63.
- Needell**, Jeffrey. History, race and the state in the thought of Oliveira Viana. In: *The Hispanic American Historical Review*, February 1995, Vol. 75, N 1, pp. 1–30.
- Neto**, Valdemar. *A crise da imigracao japonesa 1930–1934: contornos diplomáticos*. Brasília: Fundação Alexandre de Gusmão, 1990.
- Normano**, João. Japanese emigration to Brazil. In: *Pacific Affairs*, March 1934, Vol. 7, N 1, pp. 42–61.
- Normano**, João. Japanese emigration to Latin America. In: *Genus*, Maggio 1938–XVI, Vol. 3, N ½, pp. 47–90.
- Nucci**, Priscila. O Perigo Japonês. In: *Historia Social, Campinas – SD*, 2006, N 12, pp. 133–149.
- Rise** of nationalism and Japanese immigrants’ exclusion, Growth of Nisei. Project 100 years of Japanese emigration to Brazil [Viewed 7 May 2022]. Available from: http://www.ndl.go.jp/brasil/e/s5/s5_1.html
- Sakurai**, Celia. Imigração Japonesa para o Brasil. Um Exemplo de Imigração Tutelada, 1908–1941. In: *XXII Encontro Nacional da ANPOCS GT 9 Migrações Internacionais* [online], 27 a 31 de outubro 1998, pp. 1–20. [Viewed 21 March 2022]. Available from: <https://www.anpocs.com/index.php/encontros/papers/22-encontro-anual-da-anpocs/gt-20/gt09-11/5106-celiasakurai-imigracao/file>
- Shulze**, Frederic. Nation and Migration: German-speaking and Japanese immigrants in Brazil, 1850–1945. In: *Immigration and National Identities in Latin America*. Florida: Florida Gulf Coast University, 2014, pp. 115–141.
- Silva**, Bruno. O “Perigo Japonês” em Londrina (1934–1956): O caso da construção do aeroporto. In: *Seminário de Pesquisa em Ciências Humanas*. Londrina, 2008, N 7, pp. 1–9.

- Silva, Rafael.** O Drama da Colonia Japonesa de Santos durante a era Vargas (1937–1945). In: *Anais do XXVI Simpósio Nacional de História – ANPUH*, São Paulo, Julho 2011, pp. 1–16.
- Skidmore, Thomas.** *Black into white. Race and nationality in Brazilian thought.* Durham – London: Duke University Press, 1993.
- Shintani, Alberto.** *World War II as seen in life records of Japanese in Brazil. A Study of diaries, newspapers and Radio Broadcasting.* Kyoto: Kyoto University, 2013.
- Smith, Jozef.** *Brazil: Benefits of cooperation.* In: *Latin America during World War II.* New York: Rowman and Littlefield Publishers, 2007, pp. 208–230.
- Takeuchi, Marcia.** Brazilian diplomacy before and during the early phase of Japanese immigration (1897–1942). In: *Cultural exchange between Brazil and Japan*, Sao Pulo, 2009, pp. 1–11.
- Takeuchi, Marcia.** *Entre gueixas e samurais. A imigracao japonesa nas revistas ilustradas (1897–1945).* Sao Paulo: Universidade de São Paulo, 2009.
- Tigner, James.** Japanese emigration into Latin America. A Survey. In: *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, November 1981, Vol. 23, N 4, pp. 457–482.
- Tigner, James.** Shindo Remmei: Japanese nationalism in Brazil. In: *The Hispanic American Historical Review*, November 1961, Vol. 41, N 4, pp. 515–532.
- Willems, Emilio.** The Japanese in Brazil. In: *Far Eastern Survey*, January 1949, Vol. 18, N 1, pp. 6–8.
- Wolfe, Joel.** The Faustian Bargain not made: Getulio Vargas and Brazil's Industrial Workers, 1930–1945. In: *Luso-Brazilian Review*, Winter 1994, Vol. 31, N 2, pp. 77–95.
- 根川幸男. 第二次世界大戦前後の南米各国日系人の動向. ブラジルの事例を中心に. 立命館言語文化, 25巻1号137–154頁. [Negawa, Yukio. Dainijisekaitaisenzengono nanbeikakkoku nikkeijinno doko. Burajiruno jirei o chyushinni. *Ritsumeikan gengo bunka*, 25 kan, 1 go, 137–154 peeji].

REFERENCES

DOCUMENTS

- Anais da Câmara dos Deputados – Biblioteca Digital** [online]. Available from: <https://bd.camara.leg.br/bd/handle/bdcamara/28839>
- 100 Years of Japanese Emigration to Brazil** [online]. Available from: <https://www.ndl.go.jp/brasil/e/>
- Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers, 1939–1945** [online]. Available from: <https://history.state.gov/historicaldocuments>
- National Archives of the United States – Japanese Americans** [online]. Available from: <https://www.archives.gov/research/japanese-americans/justice-denied>

BIBLIOGRAPHY

- Alexandre, Bueno.** O Estado Novo o sua relação com os migrantes: a língua como defesa dos valores nacionais. *Estudos Semióticos*, 2008, N 4, pp. 1–10.
- Bethell, Leslie.** Brazil. In: *Latin America between Second World War and the Cold war, 1944–1948*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992, pp. 33–66.
- Carvalho, Daniela.** *Migrants and Identity in Japan and Brazil. The Nikkeijin*. London – New York: Routledge, 2003.
- Carvalho, Leonardo.** Entre a Lei e a Ciência: eugenia, nacionalidade e imigração em Julio de Revorêdo. In: *Revista Estudos Politicos*, January 2017, Vol. 8, N 1, pp. 3–21.
- Dos Santos, Sales Augusto.** Historical roots of “whitening” of Brazil. In: *Latin American Perspectives*, January 2002, Vol. 29, N 1, pp. 61–82.
- Endoh, Toake.** *Exporting Japan. Politics of emigration toward Latin America*. Illinois: University of Illinois Press, 2009.
- Enrica, Geraldo.** O combate contra os “quistos étnicos”: identidade, assimilação e política imigratória no Estado Novo. In: *Revista de Historia*. 2009, Vol. 15, N 1, pp. 171–187.
- Enrica, Geraldo.** A “Lei de cotas” de 1934: Controle de estrangeiros no Brasil. In: *Caderno AEL*, 2009, Vol. 15, N 27, pp. 175–208.
- Friedman, Max Paul.** The U.S. Internment of Families from Latin America in World War II. In: *DEP Deportate, esuli, profughe. Rivista telematica di studi sulla memoria femminile*, 2008, N 9, pp. 57–73.
- Goebel, Michael.** Italian Fascism and Diasporic Nationalisms In Argentina, Brazil and Uruguay. In: *Immigration and National Identities in Latin America*. Florida: Florida Gulf Coast University, 2014, pp. 234–256.
- Hilton, Staneley.** Brazilian diplomacy and the Washington-Rio de Janeiro “Axis” during the World War II Era. In: *The Hispanic American Historical Review*, May 1979, Vol. 59, N 2, pp. 201–231.
- Hirabayashi, Lane, Kikumura-Yano, Akemi.** Japanese Latin Americans during the World War II. A Reconsideration. In: *Japanese Diasporas. Unsung pasts, conflicting presents, and uncertain presents*. London–New York: Routledge, 2006, pp. 159–173.
- Ichioka, Yuji.** Japanese Immigrant Nationalism: The Issei and Sino-Japanese war, 1937–1941. In: *California History*, Fall 1990, Vol. 69, N 3, pp. 260–275.
- Inoue, Saori.** *Los Inmigrantes japoneses en Brasil durante la Segunda guerra mundial y la postguerra*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 2013, pp. 1–80.

- Kimura**, Rosangela. Políticas Restritivas aos Japoneses no Estado do Paraná, 1930–1950. De Cores Proibidas ao Perigo Amarelo. In: *Diálogos*, 2006, Vol. 10, N 2, pp. 199–202.
- Kumasaka**, Yorihiko, **Saito**, Hiroshi. Kachigumi: a collective delusion among the Japanese and their descendants in Brazil. In: *Canadian Psychiatric Assistance Journal*, April 1970, Vol. 15, N 2, pp. 167–175.
- Kunimoto**, Iyo. *Japanese migration to Latin America*. In: *Japan, the United States, and Latin America. Toward a trilateral relationship in the Western hemisphere?* Okehampton and Rochdale: Palgrave Macmillan, 1993, pp. 99–125.
- Lesser**, Jeffrey. Immigration and shifting concepts of national identity in Brazil during the Vargas era. In: *Luso-Brazilian Review*, Winter 1994, Vol. 31, N 2, pp. 23–44.
- Lone**, Stewart. *The Japanese community in Brazil, 1908–1940: between samurai and carnival*. London: Palgrave Macmillan UK, 2001.
- Maeyama**, Takashi. Ethnicity, secret societies and associations: the Japanese in Brazil. In: *Comparative Studies in Society and History*, October 1979, Vol. 21, N 4, pp. 589–608.
- McCann**, Frank. Brazil, the United States and the World War II: A Commentary. In: *Diplomatic History*, Winter 1979, Vol. 3, N 1, pp. 59–76.
- Mak**, Stephen. Japanese Latin Americans – Densho Encyclopedia [online]. [Viewed 2 June 2022]. Available from: http://encyclopedia.densho.org/Japanese_Latin_Americans/#Wartime_Detention
- Moura**, Gerson. *Brazilian foreign relations 1939–1950. The Changing nature of Brazil-United States relations during and after the Second World War* Brasília: Fundação Alexandre de Gusmão, 2013.
- Nascimento**, Anthony. Investigating the concept of “yellow peril” in Brazil from abroad. 立教大学ラテンアメリカ研究所報 [online]. 2012, 42, pp. 17–24. [Viewed 25 March 2022]. Available from: file:///C:/Users/Boryana/Downloads/AN00309877_42_03.pdf
- Nava**, Carmen. Lessons in patriotism and good citizenship: National identity and nationalism in public schools during the Vargas administration, 1937–1945. In: *Luso-Brazilian Review*, Summer 1998, Vol. 35, N 1, pp. 39–63.
- Needell**, Jeffrey. History, race and the state in the thought of Oliveira Viana. In: *The Hispanic American Historical Review*, February 1995, Vol. 75, N 1, pp. 1–30.
- Neto**, Valdemar. *A crise da imigracao japonesa 1930–1934: contornos diplomáticos*. Brasília: Fundação Alexandre de Gusmão, 1990.
- Normano**, João. Japanese emigration to Brazil. In: *Pacific Affairs*, March 1934, Vol. 7, N 1, pp. 42–61.
- Normano**, João. Japanese emigration to Latin America. In: *Genus*, Maggio 1938–XVI, Vol. 3, N ½, pp. 47–90.
- Nucci**, Priscila. O Perigo Japonês. In: *Historia Social, Campinas – SD*, 2006, N 12, pp. 133–149.
- Rise** of nationalism and Japanese immigrants’ exclusion, Growth of Nisei. Project 100 years of Japanese emigration to Brazil [Viewed 7 May 2022]. Available from: http://www.ndl.go.jp/brasil/e/s5/s5_1.html
- Sakurai**, Celia. Imigração Japonesa para o Brasil. Um Exemplo de Imigração Tutelada, 1908–1941. In: *XXII Encontro Nacional da ANPOCS GT 9 Migrações Internacionais* [online], 27 a 31 de outubro 1998, pp. 1–20. [Viewed 21 March 2022]. Available from:

- <https://www.anpocs.com/index.php/encontros/papers/22-encontro-anual-da-anpocs/gt-20/gt09-11/5106-celiasakurai-imigracao/file>
- Szulze**, Frederic. Nation and Migration: German-speaking and Japanese immigrants in Brazil, 1850–1945. In: *Immigration and National Identities in Latin America*. Florida: Florida Gulf Coast University, 2014, pp. 115–141.
- Silva**, Bruno. O “Perigo Japones” em Londrina (1934–1956): O caso da construçao do aeroporto. In: *Seminário de Pesquisa em Ciências Humanas*. Londrina, 2008, N 7, pp. 1–9.
- Silva**, Rafael. O Drama da Colonia Japonesa de Santos durante a era Vargas (1937–1945). In: *Anais do XXVI Simpósio Nacional de História – ANPUH*, São Paulo, Julho 2011, pp. 1–16.
- Skidmore**, Thomas. *Black into white. Race and nationality in Brazilian thought*. Durham – London: Duke University Press, 1993.
- Shintani**, Alberto. *World War II as seen in life records of Japanese in Brazil. A Study of diaries, newspapers and Radio Broadcasting*. Kyoto: Kyoto University, 2013.
- Smith**, Jozef. *Brazil: Benefits of cooperation*. In: *Latin America during World War II*. New York: Rowman and Littlefield Publishers, 2007, pp. 208–230.
- Takeuchi**, Marcia. Brazilian diplomacy before and during the early phase of Japanese immigration (1897–1942). In: *Cultural exchange between Brazil and Japan*, Sao Pulo, 2009, pp. 1–11.
- Takeuchi**, Marcia. *Entre gueixas e samurais. A imigracao japonesa nas revistas ilustradas (1897–1945)*. Sao Paolo: Universidade de São Paulo, 2009.
- Tigner**, James. Japanese emigration into Latin America. A Survey. In: *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, November 1981, Vol. 23, N 4, pp. 457–482.
- Tigner**, James. Shindo Remmei: Japanese nationalism in Brazil. In: *The Hispanic American Historical Review*, November 1961, Vol. 41, N 4, pp. 515–532.
- Willems**, Emilio. The Japanese in Brazil. In: *Far Eastern Survey*, January 1949, Vol. 18, N 1, pp. 6–8.
- Wolfe**, Joel. The Faustian Bargain not made: Getulio Vargas and Brazil’s Industrial Workers, 1930–1945. In: *Luso-Brazilian Review*, Winter 1994, Vol. 31, N 2, pp. 77–95.
- 根川幸男. 第二次世界大戦前後の南米各国日系人の動向. ブラジルの事例を中心に. 立命館言語文化, 25巻1号137–154頁. [Negawa, Yukio. Dainijisekaitaisenzengono nanbeikakkoku nikkeijinno doko. Burajiruno jirei o chyushinni. *Ritsumeikan gengo bunka*, 25 kan, 1 go, 137–154 peeji].